

חוג פרשת השבוע במרכז בגין

לע"נ דניאלי זוננפלד

1. כתובת בלעם, דיר עלא

{ס} פר {בלע} ס. {בר בע} ר. אש. חזה. אלהן. {ה} הא ויאתו. אלוה. אלהן. בלילה. { } .
 כמשא. אל. ויאמרו ל{בלע} ס. בר בער. כה. יפע. לעדא. אחרא. ש. לר עת.
 ויקם. בלעם. מן מחר { } ת. י { } ה. ולימ { } .
 ובכה יבכה. ויעל עמה. אלקה. { } ל. {מ} ה. תבכה.
 ויאמר. להם. שבו. אחוכם. מה. שגר. ולכו ראו פעלת. אל{ה}ו { } . אתיחדו.
 ונצבו. שדין. מועד ואמרו לש {גר} תפרי. סכרי. שמין. בעבכי. שם חשך. ואל. נ

2. פרנץ רוזנצוויג, מבחר אגרות וקטעי יומן, עמ' 336

בכל ימות השנה יכול שהסיפור על אתונו של בלעם שפתחה את פיה ודיברה, הוא לי בגדר אגדה, אך לא בשבת פרשת בלק, כשהוא מדבר אלי מתור ספר התורה הפתוח.

ובכן מה?

זאת לא אדע להגיד היום; אילו ניסיתי לעשות זאת היום, לאחר העיון, הייתי גם אני רק מגיע לאותה חוכמה טפלה שאין הוא אלא אגדה. אולם ביום ההוא ובאותה שעה — אין הוא — מכל מקום — אגדה. אלא, אם מסוגל אני לקיים את צו השעה, היינו לכרות אוזן, הוא מה שנאמר לי.

3. מורה נבוכים ב, מב (אבן תיבון)

כבר בארנו כי כל מקום שנזכרה בו ראית מלאך או דבורו שזה אמנם הוא 'במראה הנבואה' או 'בחלום' - יבואר בהם או לא יבואר הכל שוה כמו שקדם. ודע זה והבנהו מאד מאד! ואין הפרש בין שיכתוב תחילה שהוא ראה המלאך או יהיה הנראה מן המאמר תחילה - שהוא חשבו איש מבני אדם ואחר כך בסוף הענין התבאר לו שהוא מלאך - אחר שתמצא סוף הענין כי זה אשר נראה ודיבר היה מלאך תדע ותאמת שמתחלת הענין היה 'מראה הנבואה' או 'חלום של נבואה'...
 וכן ענין בלעם כולו 'בדרך' ודברי ה'אתון' - הכל 'במראה הנבואה' אחר שהתבאר באחרית הענין דיבור 'מלאך ה' לו.

4. רמב"ן במדבר כב, כג

ותרא האתון את מלאך ה'. מלאכי השם השכלים הנבדלים לא יראו לחוש העינים כי אינם גוף נתפש במראה וכאשר יראו לנביאים או לאנשי הרוח הקודש כדניאל ישיגו אותם במראות הנפש המשכלת כאשר תגיע למעלת הנבואה או למדרגה שתחתיה אבל שיושגו לעיני הבהמה אי אפשר על כן תוכל לפרש "ותרא האתון" כי הרגישה בדבר מפחיד אותה מלעבור והוא המלאך אשר יצא לשטן כענין ולבי ראה הרבה חכמה ודעת (קהלת א טז) שיאמר על ההשגה לא על הראות.

וכאשר אירע בה הנס ושם לה הבורא הדבור אמרה לבלעם (פסוק ל) ההסכן הסכנתי לעשות לך כה אבל לא ידעה למה עשתה עתה כן כי לאונסה נעשה בה כך ולפיכך לא אמרה לו "הנה מלאך השם עומד לנגדי וחרבו שלופה בידו" כי לא עלתה השגתה לדעת זה כלל ואמר ותרא את מלאך ה' וחרבו שלופה בידו לא שתראה חרב אף כי מלאך אבל ירמוז הכתוב כי מפני היות המלאך נכון להכות בה חרדה חרדה גדולה נדמה לה כאלו באים לשחוט אותה. ואם נאמר כי המלאכים הנראים בדמות אנשים כאשר הזכרתי בפרשת וירא (בראשית יח ב) יושגו אף לעיני הבהמות אם כן איך לא יראנו בלעם ולא הוכה בסנורים אבל יתכן שהוסיף בהשגת עיניה מי שהוסיף בה הדבור וראתה כאדם ולא הזכיר בה הכתוב "ויגל השם עיני האתון" כאשר הזכיר באדוניה (פסוק לא) כי הענין כולו באתון נס גדול כבריאה חדשה בנבראים בין השמשות ואינו נקרא גלוי עינים בלבד אבל רבותינו (אבות פ"ה מ"ו) לא יזכירו בנסים רק פתיחת פיה וטעם הנס הזה להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים גם ישים בפיהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו ולהזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם כי מנחש וקוסם היה.

5. במדבר רבה כב, יד-טו

וּפְתַח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן, לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָפָה וְהִלְשׁוֹן בְּרִשׁוֹתוֹ, שְׁאֵם בְּקֶשׁ לְקַלֵּל פִּי בְרִשׁוֹתוֹ...
 וַיְגַל ה' אֶת עֵינָיו בְּלַעַם, וְכִי סוּמָא הָיָה, לְהוֹדִיעַ שְׁאֵף הָעֵינַן בְּרִשׁוֹתוֹ.

6. משנה אבות ה, יט

כָּל מִי שֶׁיָּשׁ בְּיָדוֹ שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבְיָנוּ. וּשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אַחֲרֵיהֶם, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע.
 עַל טוֹבָה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנִפְשׁ שְׁפֵלָה, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבְיָנוּ.
 עַל רָעָה, וְרוּחַ גְּבוּהָה, וְנִפְשׁ רְחֵבָה, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע.

מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח), להנחיל אהבי יש, ואצלתיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה), ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך :

7. גמרא סוטה לח:

אמר ר' יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר (במדבר ו, כז) ושמך את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואמר רבי יהושע בן לוי בכל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר (בראשית יב, ג) ואברכה מברכך ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמך את שמי... ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו אל העם וברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים... ואמר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר (משלי כב, ט) טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תיקרי יבורך אלא יברך ואמר ר' יהושע בן לוי מנין שאפי' עופות מכירין בצרי העין שנאמר (משלי א, יז) כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף ואמר רבי יהושע בן לוי כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו שנאמר (משלי כג, ו) אל תלחם את לחם רע עין וגוי' כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך וגוי' וא"ר יהושע בן לוי אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין שנאמר (דברים כא, ז) וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי על לבנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא בא לדינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה

8. משנה אבות ה, ו

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ, ופי הברך, ופי האתון, והקשות, והמון, והמטה, והשמיר, והפתב, והמכתב, והלוחות. ויש אומרים, אף המזיקין, וקבורתו של משה, ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים, אף צבת בצבת עשויה :

9. מהר"ל מפראג, גבורת ה' כט

ומה שאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור בה' הידיעה, ועוד וכי לא היה לו גמל שישא את אשתו ואת בניו, כמו שהיה ליעקב דכתיב (בראשית ל"א) ויקח את בניו ואת נשיו וישא אותם על הגמלים, אמרו בפרקי רבי אליעזר (פ' ל"א) ואמרו שם וירכיבם על החמור הוא החמור שרכב עליו אברהם אבינו דכתיב ויחבוש את חמורו והוא החמור שעתידי לרכוב עליו מלך המשיח דכתיב עני ורוכב על החמור והוא החמור שנברא בין השמשות בששת ימי בראשית ע"כ.

ויש לתמוה מאוד בזה, מ"ש חמור זה משאר חמורים וכי הוא יותר חשוב, שאין ספק שבהמה היתה ובהמה אחת כמו אחרת, ועוד למה נברא בששת ימי בראשית ולא לקח שאר חמור. אבל רז"ל הפליגו מאוד בחכמתם לגלות מצפוני החמור, ולמה באלו שלשה דוקא שהם אברהם משה ומשיח כתיב שרכבו על חמור. דע כי כל רכיבה הוא מורה על שהרוכב נבדל מן אשר רוכב עליו ומתעלה עליו כי מאחר שהוא רוכב עליו מתנשא עליו ואינו מצורף עם אשר הוא רוכב עליו. וכאשר רצה הקב"ה להגדיל את אברהם ואת משה, לא התנשאות שהוא למלכים שהם מתנשאים בגבורתם או בעשרם, אבל התנשאות זה התנשאות מעלה קדושה ומעלה נבדלת שהיו קרובים אל מעלה אלקית, נתן להם הקדוש ברוך הוא להיות רוכבים על החמור, שזה מורה שהוא רוכב על החמרית, מתנשא עליו ורוכב עליו לפי שהוא נבדל מן החומר...

ולכך היו רוכבים על החמור שנברא בין השמשות, כי מאחר שהיו רוכבים על החמור שנברא בין השמשות, ובריאה בין השמשות היא על הטבע. וזה כי הנברא בששת ימי בראשית לפי שהם ימי החול הנברא בהם הוא טבע לגמרי, אבל בין השמשות מפני שבין השמשות קצת חול וקצת קודש, ברא בו דברים שהם אינם טבע לגמרי. ואף על גב שחמור זה הוא טבעי כמו שאר חמור, מפני שאלו צדיקים מתרוממים על העולם, היה סדר בריאה של בין השמשות מחייב להם החמור, כי היו רוכבים על הדברים הנבראים בין השמשות, ולפיכך מסדר בין השמשות בא להם החמור, כמו שהבריאה של ששת ימי בראשית לסתם רכיבה כך סדר בין השמשות לרכיבה המיוחדת הזאת, שהיא רכיבה שהיו מתרוממים על העולם, ומסדר בין השמשות מסודר להם החמור הזה ולא שהיה בו חשיבות כלל כמו שהתבאר והוא עיקר :